

OSMIJAZYČNÝ SLOVNÍK Z R. 1585 VE SBÍRKÁCH PEDAGOGICKÉHO MUZEA J. A. KOMENSKÉHO V PRAZE

Magdaléna Šustová

Pedagogické muzeum J. A. Komenského v Praze spravuje sbírku starých tisků, kterou lze rozdělit do tří tematických okruhů: jsou to komeňiana, tisky vázající se k české historii a konečně pedagogická díla a učebnice. Právě do této třetí skupiny patří i slovník¹ zapsaný r. 1957 do sbírek muzea jako „*slovník 10 jaz., konec 16. st.*“. Tehdejší knihovník jej ocenil na 10,- Kčs. Při stěhování depozitáře v r. 2006 byl znovuobjeven a započalo téměř detektivní bádání po jeho původu.

Hned od začátku bylo jasné, že slovník není desetijazyčný, nýbrž osmijazyčný. Mnohojazyčné slovníky byly charakteristické pro 16. století, obvykle to byla další vydání slovníku Ambrosia Calepina² nebo byly těmito slovníky inspirovány.

Slovník postrádá jakýkoli titulní list, všechny informace lze čerpat pouze z předmluvy a samotného textu. Díky předmluvě víme, že se jedná o druhou, rozšířenou verzi – první vydání šestijazyčné (latinsko-francouzsko-německo-italsko-španělsko-portugalské) bylo doplněno o angličtinu a vlámsčinu. Samotná předmluva je datována do listopadu 1585, lze proto předpokládat, že slovník byl vytištěn někdy na přelomu let 1585 a 1586, spíše však na počátku roku 1586. Otázkou je i místo vydání slovníku. Použité názvy jazyků jsou ve francouzštině a právě možný francouzský původ slovníku podporují lyonská³ vydání slovníků Ambrosia Calepina.

Kniha je příčného formátu o rozměrech 9 cm × 16,5 cm × 2,9 cm. Díky tomuto formátu je na jedné dvoustraně přehledně zastoupeno všech osm jazyků a slovník je uživatelsky velice příjemný. Knižní blok je tvořen 20 složkami o 195 listech. Složky jsou signovány, jsou použity stránkové kustody. Složky A a V mají 8 listů, složka T 9, složky B–S 10 listů. Knižní blok je sešit na dva vazy, dochovaly se z bukové dýhy s pergamenovým potahem původně smetanové barvy.⁴

¹ Slovník je uložen v knihovně PM JAK pod př. č. 3779/57, sign. 07 1.

² Ambrosius Calepinus (italsky Ambrogio Calepio, kolem 1435–1509) – augustinián, r. 1502 vydal *Dictionarium Latinum*, ve kterém se snažil obsáhnout veškeré latinské výrazy, nikoli pouze klasické, jak bylo do té doby zvykem. Zcela novátorské bylo zařazení hebrejštiny a národních jazyků. Dnes je známo 211 vydání.

³ V Lyonu byly Calepinovy slovníky vydány v letech 1570 (8jazyčný), 1580 (9jazyčný) a 1585 (11jazyčný).

⁴ Za poznatky o dochování původních prvků knihy děkuji restaurátorce PM JAK Mgr. Kateřině Hrdličkové.

Pro rozboru vlastního obsahu slovníku se ukázalo, že se v nejedná v přísném slova smyslu o slovník, který je definován jako „*abecedně uspořádaný přehled slovní zásoby s připojeným překladem do jiného jazyka*“;⁵ ale o učebnici základů národních jazyků západní a části střední Evropy. Cizí jazyk si studující měl osvojit převážně memorováním, slovní zásoba nebyla vázána na poznání okolního světa, jak navrhoval Francois Rabelais (1494–1553) a realizoval Jan Amos Komenský (1592–1670).

Knih je rozdělena na tři části: první je konverzační příručka, která formou krátkých dialogů shrnuje základní konverzační okruhy. Po ní následuje klasický slovník s abecedně uspořádanou slovní zásobou a jako poslední jsou zařazeny poznámky o výslovnosti francouzštiny, italštiny, španělštiny a němčiny. Vzhledem k velmi malým rozměrům mohl slovník uživateli posloužit přímo „v terénu“. Můžeme tedy předpokládat, že byl spíše určen pro obchodníky a cestovatele, než pro použití v knihovnách. Jistotu by ovšem přinesl jazykovědný rozbor.

Tajemstvím je obklopena i cesta slovníku do Čech. Bohužel, díky absenci jakýchkoli vlastnických přípisů můžeme o jeho majitelích pouze spekulovat. Vzhledem k faktu, že na hřbetě knihy je dodatečný nápis inkoustem „*Vocabularium octo-linguarum*“ a na předních deskách stejnou rukou zaznamenána značka „vl 183“, předpokládám, že slovník mohl být součástí větší knihovny (škola, klášter, soukromý badatel), ve které však nebyl příliš intenzivně používán. Další stopou je razítko⁶ na lícové straně 2. folia, které po obvodu nese nápis „Ředitelství ??? v Táboře“ a ve středu je dvojhlavý orel. Dalším majitelem bylo Pedagogické muzeum Komenského⁷, do jehož sbírek se slovník dostal po r. 1912, kdy původní Muzeum Komenského doplnilo svůj název o přídomek pedagogické.⁸ R. 1957 převzalo jeho sbírky, stejně jako sbírky Stálé výstavy školské⁹ nově zřízené Pedagogické muzeum J. A. Komenského v Praze.¹⁰

⁵ VOIT, Petr: Encyklopedie knihy. Praha 2006, s. 821.

⁶ Razítko bylo původně začerněné, podařilo se jej odkryt během restaurování v prosinci 2007.

⁷ Pedagogické muzeum Komenského vzniklo především díky iniciativě učitele Josefa Kliky. Poprvé se prezentovalo na Jubilejní výstavě r. 1891 a r. 1892 při oslavách 300. výročí narození J. A. Komenského. R. 1893 převzala jeho správu Stálá výstava školská. R. 1919 převzal knihovnu a značnou část muzejních sbírek nově vzniklý Pedagogický ústav Komenského, který však zanikl již r. 1925. Sbírkou většinou převzala zpět Stálá výstava školská, knihovna se osamostatnila jako Pedagogická knihovna Komenského (dnes Národní pedagogická knihovna Komenského).

⁸ Bláha, Petr: K dějinám Pedagogického muzea J. A. Komenského v Praze. Strojopis, s. 3.

⁹ Stálá výstava školská byla založena českou pedagogickou obcí r. 1887 a pro veřejnost byla otevřena r. 1890 jako kabinet učebních pomůcek pro obecné a měšťanské školy.

¹⁰ Pedagogické muzeum J. A. Komenského v Praze bylo založeno usnesením vlády ze dne 30. 5. 1956.

Podle současných poznatků je tento exemplář jediný v České republice. V současné době prochází restaurováním a v budoucnosti byl měl příležitostně vystaven.

Použité prameny a literatura:

Vocabularium octolinguarum, knihovna PM JAK, sign. 07 1

Dictionarium septem diversarum linguarum, videlicet Latine, Italice, Dalmatice, Bohemice, Polonice, Germanice, & Ungarice, una cum cuiuslibet Linguae Registro siue Vocabulum, facile inuenire poterit. Singulari studio & industria collectum Petro Lodereckerō Prage. Reprint + dodatek. Záhřeb 2005

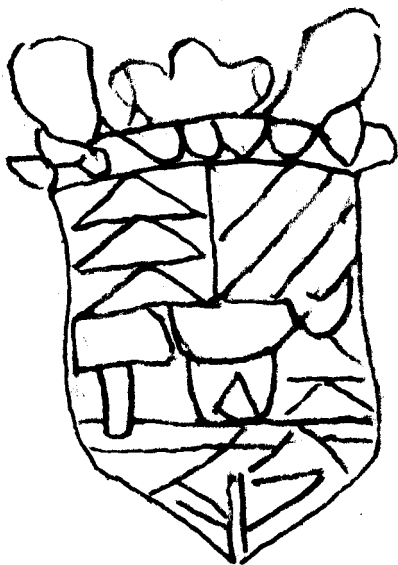
BLÁHA, Petr: K dějinám Pedagogického muzea J. A. Komenského v Praze. Stro-jopis

KATICIĆ, Radoslav: Lodereckerův slovník-lexikografické dílo a kulturní památka. In: Dictionarium septem diversarum linguarum, videlicet Latine, Italice, Dalmatice, Bohemice, Polonice, Germanice, & Ungarice, una cum cuiuslibet Linguae Registro siue Vocabulum, facile inuenire poterit. Singulari studio & industria collectum Petro Lodereckerō Prage. Reprint + dodatek. Záhřeb 2005, s. 16–47

ŠTVERÁK, Vladimír: Stručné dějiny pedagogiky. Praha 1983

VOIT, Petr: Encyklopedie knihy. Starší knihtisk a příbuzné obory mezi polovinou 15. a počátkem 19. století. Praha 2006

www.u-cergy.fr/dictionnaires

*Filigrán nalezený na přední předsádce
Kresba Mgr. Kateřina Hrdličková*